

Nemecké krajiny v revolúcii 1848 – 1849 a otázka zjednotenia

Revolúcia sa v nemeckých krajinách niesla predovšetkým v znamení úsilia o zjednotenie na liberálnych princípoch. Po Viedenskom kongrese vzniklo totiž namiesto zaniknutej Svätej ríše rímskej národa nemeckého (1806) zasa len voľné združenie nemeckých štátov – Nemecký spolok. Hegemónom v ňom bolo Rakúsko. Hlavným nástrojom spolupráce medzi členskými krajinami mal byť Spolkový snem, ktorý zasadal vo Frankfurte nad Mohanom. Snem nedisponoval prakticky žiadnymi kompetenciami, jeho hlavnou úlohou bolo zaistiť dohodu vo veciach týkajúcich sa všetkých členských štátov. V roku 1834 vošiel do platnosti Nemecký colný spolok, ktorý bol už v čase vzniku považovaný za dôležitý krok k zjednoteniu a ktorý zasahoval väčšinu územia budúceho zjednoteného Nemecka. Vznik colného spolku (bez Rakúska) priniesol so sebou nebývalý rozvoj priemyslu a obchodu a v neposlednom rade bol tiež k impulzom k postupnému zmierňovaniu vnútronemeckých hospodárskych, spoločenských a aj politických rozdielov. V nemeckom národnom hnutí sa vyprofilovali 3 základné smery. Konzervatívny smer žiadal zachovať suverenitu jednotlivých vládcov a zjednotenie previesť len v oblasti zahraničnej a vojenskej politiky. Liberálna koncepcia hovorila o federácii na čele s cisárom, v ktorej by naďalej jestvovali samostatné štáty, ale moc by bola výrazne obmedzená. Demokrati chceli odstrániť monarchie a nastoliť federatívnu republiku.

Na vývoj predrevolučnej situácie v nemeckých štátoch malo vplyv povstanie sliezskych tkáčov spôsobené krízou v textilnom priemysle, ktoré vypuklo živelne v júni 1844 a pretrvávalo až do roku 1848. K nárastu nespokojnosti prispela tiež neúroda, ktorá v roku 1847 podnietila prvé hladové nepokoje v Berlíne. Aktivity vyvíjali aj liberáli spolu s demokratmi, ktorí v duchu spoločného programu žiadali v prvom rade zvolanie celonemeckého parlamentu zvoleného všeobecnými voľbami.

Revolučné hnutie začalo pod vplyvom udalostí vo Francúzsku vo februári 1848 v Bádensku a odtiaľ sa šírilo do ostatných štátov Nemeckého spolku. Vynútilo si revíziu stavovských ústav, prepustenie politických väzňov, slobodu tlače, porotné súdy a zriaďovanie národných gárd. V juhozápadných štátoch bol zavŕšený proces oslobodzovania roľníkov.

Pre vývoj revolúcie a zjednocovacieho procesu mali určujúci význam udalosti v Prusku. Nepokoje tu boli od začiatku marca 1848. Vláda viackrát použila proti demonštrantom vojsko a v Berlíne nastolila vojenský teror. Preto spoločná demonštrácia robotníkov a liberálnych mešťanov 18. 3. požadovala najmä stiahnutie armády z Berlína, ďalej ozbrojené civilné stráže, záruky slobody tlače a zvolanie pruského Krajinského snemu. Po dvojdnových zrážkach a rokovaniach kráľ Fridrich Viliam IV. ustúpil. Koncom marca bola vytvorená nová vláda na čele s liberálom Gottfriedom Camphausenom.

Nová pruská vláda nemala ambíciu postaviť sa do čela zjednocovacieho procesu. Impulz na vytvorenie orgánu, ktorý by na seba túto úlohu prevzal, vyšiel zo zasadania juhonemeckých liberálov a demokratov v Heidelbergu. Oni vyzvali jednotlivé nemecké

krajinské snemy, aby poslali zástupcov na zasadanie tzv. Vorparlamentu (Predparlamentu) do Frankfurtu. Vorparlament zasadal od 31. 3. 1848 a jeho hlavným poslaním bola príprava volieb do celonemeckého Národného zhromaždenia. Jednalo sa tiež o spôsobe vypracovania nemeckej ústavy. V tomto bode sa už na pôde Vorparlamentu objavili nezhody medzi zástancami republiky a umiernenými monarchistami. Časť radikálnych republikánov dokonca opustila jednanie a neúspešne sa pokúsila začiatkom apríla rozpútať v Bádensku republikánske povstanie. Apríl a máj 1848 sa prakticky vo všetkých nemeckých krajinách niesli v znamení nepokojov, ktoré ale z dôvodu neorganizovanosti aktuálny stav nijako nemenili.

18. 5. sa v kostole sv. Pavla vo Frankfurte nad Mohanom zišiel prvý celonemecký parlament zvolený na základe všeobecných a priamych volieb. Zasadalo v ňom spolu 585 poslancov. Pochádzali väčšinou z vyšších vrstiev vzdelaného meštianstva. Väčšinu mali liberáli a početné bolo i konzervatívne krídlo. Parlament nereprezentoval sociálne a názorové rozvrstvenie národa. Za predsedu parlamentu bol zvolený Heinrich von Gagern. Výkonnú moc mal reprezentovať rakúsky arcivojvoda Ján s titulom ríšsky správca. Výkonná moc ale reálne nebola funkčná, čo ukázal svojvoľný postup Pruska počas prusko-dánskej vojny o polabské vojvodstvá Šlezvicko a Holštajnsko.

Parlament zriadil ústavný výbor, ktorý zahájil prácu na ustanoveniach o základných politických právach (schválené ako Základné práva nemeckého národa 27. 12. 1848). V parlamente bola pripravovaná aj nová nemecká ústava. Počas jej príprav vyvstali zásadné otázky súvisiace s podobou budúceho zjednoteného Nemecka. Diskutovalo sa o štátnej forme (monarchia – republika). Zdĺhavé jednanie sa viedli najmä pri otázke, či sa súčasťou nemeckej ríše má stať aj Rakúsko so svojimi nenemeckými časťami, t.j. či zvoliť veľkonemeckú (s Rakúskom) alebo malonemeckú (bez Rakúska) koncepciu zjednotenia. V ústave prijatej 28. 3. 1849 sa väčšina poslancov rozhodla pre malonemecké riešenie a za nemeckého cisára zvolila pruského kráľa Fridricha Viliama IV. Ten však korunu neprijal, pretože parlament považoval za revolučný, nelegitímny a samozvaný. Pre parlament to znamenalo faktický koniec činnosti. Prijatá ríšska ústava, do ktorej boli zakomponované aj spomínané Základné práva nemeckého národa, zodpovednosť vlády parlamentu, všeobecné hlasovacie právo pre mužov, zrušenie feudálnych výsad či občianske práva, a s ktorou súhlasilo 28 nemeckých štátov, po odmietnutí koruny Fridrichom Viliamom IV. nikdy nevstúpila do platnosti.

Kým poslanci rokovali o ústave, koncom leta a na jeseň 1848 prechádzala v nemeckých krajinách do ofenzívy reakcia. Úspešná bola najmä v Prusku, Bádensku, Hesensku. Poslednou nádejou revolúcie bol za daných okolností frankfurtský parlament, ten ale vzhľadom na svoje zloženie nesúhlasil s možnosťou ozbrojeného povstania.

Na jar a v lete 1849 doznievala revolučná vlna v Sasku, Bádensku a Falcku. Nemala už dostatok rozhodnosti a podpory, aby prekonala miestnu úroveň. Na jej definitívnom potlačení

sa podieľali pruské vojská, ako posledná kapitulovala pevnosť v Rastatte 23. 7. 1849, keď krátko pred tým boli rozohnané zbytky frankfurtského snemu zasadajúceho v Stuttgarte.

Podobne ako v ostatnej Európe bola aj revolúcia v nemeckých krajinách porazená. Pomery však nebolo možné celkom zvrátiť. Bola ukončená likvidácia feudálnych povinností, zachované boli niektoré občianske práva a slobody. Buržoázia si obhájila voľnosť podnikania. V platnosti ostal colný spolok, v ktorom dominovalo Prusko a nepatrilo do neho Rakúsko. To zas ostalo v čele obnoveného Nemeckého spolku.